

Ko je bil ded še mlad . . .

Cvetko Slavin.

I.

Samoti je stala hiša, onkraj Save. Kraj nje se je pričela takoj strmo dvigati gora, le tupatam porastla z debelimi bukvami in vitkimi smrekami. Sredi jelš in vrb je zelenelo malo polje; bilo je last one hiše. Široka, mehka trata kraj hiše in pólég prostoren hlev, kjer je stalo vedno nekaj repov — to je bilo celo domovanje. A v tem domovanju so živeli srečni ljudje; daleč proč od sveta so živeli in zato so bili srečni. Komaj enkrat v tednu so videli človeka iz sosedne vasi, da je prestopil ozko brv in prišel malo povasovat h Kekljevim v samoto. Drugače pa so živeli samizase in so se ljubili med seboj. Zato pa so bili srečni, in božjega blagoslova jim ni manjkalo.

Na strmih Rebrih, visoko tam gori nad hišo, je pasel vsak dan koze in ovce mali Matevž. Dasi je bil star komaj dvanajst let, vendar je bil že močan, da bi se ne bil ustrašil niti volkov, ki so se potepali takrat nad Srednjim vrhom. Ko je dremal Matevž ob večerih v podstrešju, je slišal visoko gori neke glasove, ki so bili podobni pasjemu lajanju. Poslušnil je natanko in je zamrmral samsebi:

»Volkovi so . . . Nad Srednjim vrhom se podijo in lakota jih preganja.«

Tako je mrmral Matevž, a niso se mu ježili lasje. Mirno se je pokrižal in izmolil večerno molitev. Potem je pa zaspal in neprijetnih sanj ni bilo k njemu.

Ko se je zasvital dan, se je Matevž prebudil in pomencal zaspane oči. Stopil je potem dol v hlev, kjer so ga že klicale z glasnim beketanjem in meketanjem ovce in koze. Odprl je stajo, in drobna živinica se je gneta okrog njega. Lizala mu je roke in ga gledala prijazno.

»Pribite ovce to, o, ti šmentane koze!« se je razhujal Matevž. A vendar se je smejal veselo in zadovoljno. Oj, ta živinica! Za očetom in materjo mu je vse na svetu ta živinica, ki se gneta zdaj okrog njega. Skoro da ga podró! Ta pribiti oven z zakrivljenimi rogóvi se je zažgal kar v njega, da je omahnil in se ujel šele ob jaslih.

»Da bi te volk, ti zvitorožec!« je zavpil Matevž in zažugal s pestjo. Pogledal ga je oven neumno in zabeketal. Zasmejal se mu je Matevž; za roge ga je pograbil in popeljal vun iz hleva. Usule so se za njim ovce in koze in so odbrzele proti strmim Rebrim.

Glej, na vežnem pražu pa že stoji zlata mamica. Polno torbico drži v roki in pastirsko palico. Matevž si vrže torbo na ramo in zagrabi za palico. Mamica ga pokriža in mu vošči: »Bog ti daj srečo, Matevžek!« — In še pristavi: »Dobro varuj čredo pred risom in volkom. Matevžek, ris čepi na drevesu, volk pa preži izza grmovja . . . Bog te čuvaj obeh.«

In mamica je izgínila v veži. Matevž pa se napoti veselih korakov proti Rebrim. Veselo pesem zaživža, ko stopa za svojo čredo po rosnih

tleh. Debele kaplje vise na bukovih listih in na mirnih rožicah po tleh. Nebo je čisto-jasno — samo na vzhodu se žare kakor škrlat rdeče meglice. Oj, solnce prihaja iz devete dežele; blizu je že in kmalu se bo prismejalo z veselim obrazom čez sinjo Baščico. In takrat se bodo nasmejale vse gorske doline. Sive, resne gore se bodo nasmejale in zelena polja in temni lesovi. Nasmejali se bodo vsi, in Matevžu se bo nasmejalo mlado srce. In vse bo veselo in vse bo prepevalo z Matevžem radostno pesem...

Precej visoko je že došel Matevž. Zelena tratica je tu in žubori bister studenček. Matevž sname klobuk z glave in se umije. Potem pa sede na kamen in vzame iz torbice kos črnega kruha. Najse in se napije bistre studenčnice. Takrat pa se prismeje izza sinje Baščice zlato solnce. Po polju, po gozdovih zaiskri stotisoč biserov. Glasneje zašumé tam globokodol modri valovi Save in ptičja pesem se oglasi po košatih vejah.

»O jej, solnce!« se vzradosti Matevž. »Kaj si mi prineslo iz devete dežele? Pri zlatem kralju si bilo in pri zlati kraljčini v gosteh. Ali si mi prineslo cekin, da si kupim orgljice na sejmu? Sročič sem ti naročil, pa si pozabilo. Solnce, ej, solnce!«

A nasmejale se je Matevž samemusebi in svojim neumnim mislim. Takrat pa se je oglasil daleč, daleč tam pri fari jutranji zvon. Komaj ga je bilo mōči slišati tu na daljnih in strmih Rebrih. A slišal ga je Matevž in je pokleknil. Molil je jutranjo molitev in gledal s pobožnimi očmi proti modremu nebu. Med tem pa so se bile razkropile ovce in kože že visoko nad njim. Pobral je Matevž svojo palico-štekliarico in je plezal kvišku za živino. Visokogori se je vsedel na skalo in je gledal v dolino. Vse polje je bilo polno pridnih kmetovalcev; bohotno so zorele ravne njive. Iz dimnikov vaških hiš pa se je dvigal sivkast dim in po beli cesti je drdral tuptam kak voz.

Dolgo je gledal Matevž v dolino. Solnce je žarelo in grelo čimdalje bolj in Matevž je začutil njegove žarke na svojem hrbtu. Stopil je pod košate bukve in se je vsedel na travo. Lepo se je pasla živina okrog njega; posebno pridna je bila ovca Belka — ta je bila njegova last. Za tisoč cesarskih dvajsetih bi je ne bil dal Matevž nikomur, pa najsi bi mu jih ponujal sam kraljevič iz devete dežele. Od nog do glave bi ga premeril, pa bi mu pomigal z roko: »Ne dam ti je! Le kje drugje si kupi drugo — a Belke ne dam, oj, kraljevič devete dežele.«

Žalosten bi odšel kraljevič iz devete dežele domov, — tako je mislil Matevž — in tam bi pravil svoji mamici: »Belko ima Matevž, krasno ovco. Tisoč cesarskih dvajsetih sem mu ponujal, pa Matevž me še prijazno pogledal ni, ta preklicani Matevž!«

Zasmejal se je Matevž tem krasnim mislim. Poklical je svojo ovco, in glej — dvignila je Belka glavo in je prihitela k njemu. Božal jo je Matevž po belem čelu in ji govoril prijazno:

»Belka, oj, ti preljuba Belka! Kraljevič iz devete dežele je bil pri meni. Zlato krono je imel na glavi in oblečen je bil v baržunasto obleko. Lepo je govoril in mi ponujal zate tisoč cesarskih dvajsetih. Povabil me

je v deveto deželo, da postanem tam tudi jaz kraljevič, če bi hotel tebe prodati. Pa sem premeril kraljeviča od nog do glave, pa sem se mu zasmejal. In žalosten je odšel kraljevič in se jezil name, češ: Ta preklicani Matevž!»

Veselo se je zasmejal Matevž in božal svojo Belko. Ovca pa je stisnila glavo ob njegove prsi in je zabeketala veselo. Naposled jo je pa odrinil Matevž od sebe in ji rekel:

»Lačna si, Belka. Le pojdi, pa se napasi, ker trava je tu sočna in polna svetlih biserov.«

Ubožala ga je Belka in se odstranila. Zadovoljno je muljla travo in je pogledala tupatam na svojega pastirčeka, ki je ležal na trati. Matevž je gledal v nebo in ugibal, kdaj bi priplaval tjagor, ako bi si napravil peroti. Iz teh misli ga je pa vzdramil lahek šum sredi bukovih vej. Pazno se je ozrl tja, pa ni zapazil nič.

»Kos je bil, pa je poletel navzdol,« je pomislil. A vendar ni nehal cpazovati tistih vej. Ostreje je premotril vsako vejico in glej — ob deblu se je tiščalo nekaj nepremično in tiho. Zapazil je dvojje svetlih in velikih oči, ki so strmele naravnost na njegovo Belko.

»Mačka je,« je dejal Matevž samsebi. »Iz vasi je prišla, pa preži tu na ptice.«

Toda takoj se je premislil. To pa ni mačka, kajti prevelika je, domača mačka ni nikoli tako velika. Ugibal je Matevž dalje in gledal neprenehoma gor na vejo. In naenkrat se mu je zasvetilo v glavi in mraz ga je stresel.

»To je pa ris... kakor gotovo sem jaz Matevž — to je pa ris.«

Zazeblo je Matevža po vsem životu in k sebi je stiskal svojo palico-šteklijarico. Toda kmalu ga je minul strah in kri se mu je pomirila. Mirno je ležal na tleh in ni se zganil ne za trenutek. Nepremično so mu strmele oči v divjo zver in misel za mislijo se mu je rodila v glavi.

Tuintam je prišel iz doline človek iz vasi k njegovemu očetu. Tonono je govoril in se je kaj pritožil. O risu je včasih kateri govoril, kakó daví živino gcri na planini pod Baščico. Kakor strela pridrvi, podavi jagnjeta, jim izpije kri in izgine spet. A nihče mu ne more do živega. Kakor volkodlak je: strah pred njim, a za njim groza. Oj, da bi ga zadela roka, da ne bi moril več drage živine! A ves trud in zvijača je zaman. Prikáže se volkodlak-rič, kjer se ga človek najmanj nadeja, in izgine, da ni več sledu za njim.

Tako je potožil tainoni vaščan pri Kekljevih. Žalosten in nesrečen je bil mnog pcestnik, ker mu je poklal volkodlak že toliko živine. Zvesto je poslušal Matevž tako pripovedovanje in ga vlekel na ušesa. O, da bi se drznil volkodlak napasti njegovo živino! Za vrat bi ga zgrabil in zadavil bi ga, da ne bi dihnil niti enkrat več. V vas bi prinesel volkodlaka in bi ga kazal, rekoč: »Za vrat sem ga zgrabil, pa ni trenil ničveč...«

Pa glej — zdaj pa čepi tam na veji in njegove žareče, krvoločne oči strmijo naravnost na Belko. Tisoč cesarskih dvajsetíc je ponujal

kraljevič devete dežele Matevžu za Belko — a ta volkodlak si jo pa misli prisvojiti zastonj! Ne boš, risek! Veverice pojdi strašit, pa pusti Matevža in njegovo Belko! Kaj strmiš in so ti oči pohlepne, ti risji volkodlak?

Na tihem se je zasmel Matevž. Krepko je stisnil palico-šteklijarico in se pripravil za skok. A vendar je ležal še na tleh in ni se genil. Nepremično je zrl risa in oči se mu niso premaknile.

Hipoma pa je skočil ris na tla in v enem samem skoku je bil za vratom Matevževe Belke. Preplašena je zabeketala uboga ovca, ko je začutila ostre kremplje, in ni vedela, kako bi se branila. A že v tistem hipu je priskočil Matevž. Z obema rokama je zgrabil palico-šteklijarico na sredi in jo zabodel z ostro ostjo risu v prsi. Zapihal je volkodlak in se okrenil na Matevža. Spustil je ovco in tiščal krepko. Pihal in renčal je ris in otepaval z nogami in z glavo okrog sebe — a vse zaman. Matevž ga je pritiskal k zemlji z močnimi rokami in ni se utrudil.

Še nekaj časa je otepaval ris okoli sebe, potem pa je onemogel. Mirno je ležal na zemlji; le tupatam se mu je streslo telo, kakor bi se hotel s silo otresti smrti, ki ga je tiščala na zemljo. Matevž je izpustil palico in se je globoko oddahnil. Gledal je pojemajočega risa in se je smehljaj zadovoljno.

»Kaj si hotel Belko zastonj, o ti volkodlak?« je govoril. »Rajši bi jo bil dal kraljeviču devete dežele za tisoč cesarskih dvajsetic. Lahko bi si kupil zdaj gradič na zelenem holmu. — Pa si jo hotel ti zastonj, pa si jo izkupil — hi hi hi.«

Smejal se je Matevž. Toda takrat se je domislil, da bo Belka gotovo ranjena. Poskočil je v goščavo, a glej — na trati je ležala Belka in ga je gledala prestrašeno. Pobožal jo je Matevž in jo pogledal na vrat. Košček volne je bilo tam krvave, a drugega ni bilo. Samo prestrašila se je revica tako, da se je sesedla v grmovju na tla.

»Rešena sva, Belka,« ji je rekel Matevž prijazno. »Rešena je vsa dolina volkodlaka. Midva sva ga udušila, kaj, Belka?«

Pogledala je Matevža Belka in vstala, kakor bi ji bile Matevževe besede pregnale ves strah. Še enkrat se je potresla, potem pa je pohitela za sestricami, ki so se pasle že visoko na Rebrih. Mirno se je pasla potem in je pozabila na ves strah.

Matevž se je pa napotil nazaj na trato in je stopil pred risa. Nič več se ni genil volkodlak. Oči so mu bile široko odprte in iz ust so mu rezali ostri zobje. Previdno je potegnil Matevž palico iz njega — curek krvi se je ulil iz rane, a ris se ni genil več.

»Preč je, popolnoma preč,« je dejal Matevž in sunil z nogo mrtvega roparja. Jezen je bil Matevž nanj, ker mu je hotel ukrasti ljubo Belko, ker je poklal že toliko živine po planini pod sinjo Baščico. Oj, to bodo zdaj gledali ljudje, ko izvedo, da je ubil on s palico-šteklijarico volkodlaka! Nasmihali se mu bodo: »Matevž, oj, ti korenjaški Matevžek!«

Matevž pa se bo branil in jim odgovarjal: »Hm — čemu pa je napadel mojo Belko? Miren naj bi bil, saj je vedel, da se ga ne bojim.«

Mislil je tako Matevž na Rebrih in najrajši bi bil takoj pognal živino domov. A bal se je očeta. Kaj za to, če je pobil risa! Pograbili ga bodo oče za lase, pa mu bodo rekli jezno: »Živino bi bil pasel naprej, da ne bo zdaj lačna dirjala po hlevu. Zvečer bi bil lahko kazal tistega svojega risa okrog...«

Tako si je mislil Matevž in je ostal do večera na strmih Rebrih, dasi mu je bilo težko. Ko pa se je skrilo solnce gori za Vitrancem, je sklical svojo čredo. Podil jo je pred sabo v dolino, na hrbet pa si je natvezel mrtvega risa. Veselo vriskajoč je skakal s skale na skalo in je prišel kmalu domov.

Stala je mamica na pragu in je pričakovala Matevža. Stopil je deček moško prednjo in je vrigel risa na tla. Sklenila je mamica v začudenju roke in je gledala mrtvega volkodlaka. Pobožala je potem Matevža in ga vprašala:

»Pa kako si ga? Pa ti si ga?«

Nasmejal se je Matevž in je odvrnil: »Jaz sem ga, mamica. S to palico sem ga — glejte, še zdaj je krvava.«

Poklicala je mamica očeta. In prišel je oče iz hleva in je pogledal mrtvo zver. Pogledal je pa tudi Matevža in je samo zakašljal: »Hm...«

Drugega pa ni rekel nič.

Obesil je Matevž volkodlaka pred hišo na hruško. Izvedeli so ljudje o tem, pa so prihajali čez Savo, da pogledajo roparja. Zadovoljno in veselo so se smehljali; saj so vedeli, da bo imela živina zdaj mir. Stopili so potem v Kekljevo hišo, kjer je sedel za mizo Matevž in večerjal. Na dolgo jim je moral pripovedovati vse o svoji Belki in o palici-štekkljarici. Rad je pripovedoval Matevž; saj se mu je srce kar smejalo v srečni zadovoljnosti.

In ljudje so šli potem nazaj čez ozko brv. Marsikdo je pokašljeval: »Hm...« Obrnil se je k sosedu in mu je rekel: »Saj pravim — ta Matevž! Buzarona — kavka — saj pravim...«

Prišli so ljudje v vas in so pripovedovali na domu o Matevžu in o mrtvem volkodlaku...

(Dalje prihodnjič.)

